

amb tota seguretat pertanyia a una vila romana. El mur preromànic del peu de la nau, sobresurt per l'exterior del transsepte i a més servia de reforç del talús del camí.

El santuari és un edifici neoclàssic, d'una sola nau, coberta amb arc dobler. L'absis preromànic actualment es la capella del Santíssim. La façana està decorada amb esgrafiats on es representa la creu de Santa Eulàlia i uns àngels. Està coronada per un campanar de cadireta rematat per florons de ceràmica verda vidriada.

SANTUARI DE SANTA EULÀLIA DE VILAPICINA. Àbsis.

Text i fotos: Joan Codina i Bernaus

BIBLIOGRAFIA

ESPAÑOL, Francesca. *“El Gòtic Català”*. Angle Editorial. 2002
 CARBONELL, Eduard i CIRICI, Alexandre. *“Grans Monuments Romànics i Gòtics”*. Barcelona, 1977.
“El Monestir de Pedralbes. Quaderns d'estudi”. Ajuntament de Barcelona.
“Monestir de Pedralbes”. Viquipèdia.
 NAVARRO, Ester. Estudi inèdit del Santuari de Santa Eulàlia.
“Santuario de Santa Eulalia de Vilapicina”, de Wiquipèdia.

AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 122

16 de desembre de 2012

BARCELONÈS

MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES (BARCELONA)

Va ser fundat per la reina Elisenda de Montcada amb el suport del seu espòs el rei Jaume II, qui va voler que fos dedicat a Santa Maria. El lloc

MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES. Claustre i campanar.

SANTA MARIA DE PEDRALBES. Porta principal i campanar.

escollit fou el mas de Pedralbes, dins de l'antic terme de Sarrià. L'indret està documentat l'any 986 amb el topònim "*Petras Albas*", pedres blanques, que fa referència al color clar de la roca de la zona. Es col·locà la primera pedra el març de l'any 1326 i només un any més tard, el 3 de maig de 1327, es va fer la inauguració solemne del monestir.

Encara que no estava totalment acabat ja era habitable i va permetre que s'iniciés la vida monacal amb monges clarisses -la majoria eren filles

de la noblesa catalana- provinents del convent de Sant Antoni de Barcelona. La intenció de la reina en fundar-lo, fou que servís de retir en el moment d'enviudar -el rei ja era gran i no tenia gaire salut-. L'òbit del rei es va produir el 2 de novembre del 1327 i la reina es va retirar a viure en un palau annex al monestir que també havia fet construir i on va estar, 37 anys, fins a la seva mort. Malauradament, Com que la reina ordenà que a la seva mort s'enderroqués, i així es va fer, es desconeix la seva ubicació. La reina Elisenda no va ser mai monja i per tant tampoc abadessa, però en l'acte de la fundació ella mateixa es reservà amplis poders sobre el funcionament

fons recaptats pels veïns. Finalitzà el 2004. Actualment en el santuari s'hi celebra la missa dominical, classes de catequesis i activitats culturals. El Santuari, Can Basté (s. XVIII) i l'antic hostal de Ca n'Artés (s. XV) foren declarats conjunt d'interès Històrico- Artístic el 1971.

La capella preromànica estava orientada transversalment respecte del posterior santuari. Era d'una sola nau capçada per un absis carrat i els peus de la nau coincidien amb el reduït braç dret del transsepte del santuari. Es creu que inicialment tenia una coberta amb encavallades de fusta i que possiblement, després de les ràtzies d'Al-mansur o del seu fill Adb-el-Malik, la reconstruïren amb volta de canó. El mur de l'absis lateral oest té les dovelles irregulars i podrien ser reaprofitades i exteriorment, a causa d'una casa adossada, no s'ha pogut estudiar. Al mur de l'est, les dovelles són més regulars però va sofrir reformes en afegir-hi, el segle XVI, la petita sagristia. El mur central es el més interessant, els pilars de l'arc descansen damunt d'una banqueta feta amb un paviment romà d'opus signinum que

SANTUARI DE SANTA EULÀLIA DE VILAPICINA. Façana principal

Santuari de Santa Eulàlia de Vilapicina (Barcelona)

Està ubicat en el barri del Turó de la Peira, en la cruïlla de dos importants camins medievals: un que anava de Sant Andreu de Palomar a Sant Joan d'Horta i l'altre, anomenat de Sant Iscle, que anava fins a Cerdanyola. En aquest indret, hi ha indicis que hi havia una vila romana agrícola anomenada Vila Picina que més tard donà nom al lloc. Damunt la vila romana es bastí una capella preromànica dedicada a Santa Eulàlia. El primer document data de l'any 962, encara que sembla que ja n'existia una altra d'anterior. Després de dues restauracions importants als segles XVI i XVII, a finals del XVIII el temple estava deteriorat i havia crescut el nombre de feligresos. Es decidí de construir-ne un de nou en el mateix lloc i també el pont d'unió amb la masia de Can Basté que passà a ser la rectoria. Es finançà per subscripció popular i s'acabà l'any 1782. Novament, a finals del segle XIX, l'església havia quedat petita. Llavors se'n construí una de nova a un

SANTA EULÀLIA DE VILAPICINA. Capella del Santíssim on sembla que hi ha les restes de la primitiva església preromànica.

centenar de metres de distància i el 1905 un cop acabada, l'antiga va perdre la condició de parròquia. En la Guerra Civil fou saquejada i cremada. Per iniciativa d'un grup de seminaristes fou restaurada, es recuperà pel culte i passà a anomenar-se Santuari de Santa Eulàlia. A principis dels anys 2000 tornava a estar malmès el campanar i la nau esfondrada. S'efectuà

la restauració amb

intern del monestir, cosa que la col·locava pràcticament per damunt de l'abadessa. El va dotar de diversos privilegis, un dels més importants era que el monestir quedava sota la protecció del Consell de Cent.

Des del 1329, hi va haver una petita comunitat de franciscans que tenien cura de l'espiritualitat de les monges. S'allotjaven en un edifici, dintre de les muralles del monestir, conegut com el conventet. L'any 1640, durant la Guerra dels Segadors, les monges abandonaren el monestir i es refugiaren a Barcelona. Tres anys més tard hi tornaren i el 1645 es va haver de reconstruir el claustre i també s'efectuaren diverses reformes. El 1835, hi hagué la dissolució dels ordes religiosos, el govern confiscà el monestir, la comunitat fugí i es dispersà. Tres anys més tard, amb el compromís d'obrir una escola gratuïta, les monges s'agruparen de nou i aconseguiren poder retornar al monestir i evitar la desamortització de Mendizàbal. El 1931 fou declarat Monument Històric Artístic. En esclatar la Guerra Civil, el retaule major va ser cremat, però la Generalitat es va fer càrrec de l'edifici, el conservà i el convertí en el Dipòsit General d'Arxius. Un cop finalitzada la guerra les monges retornen al monestir. A partir de l'any 1949 se'n va obrir una petita part

SANTA MARIA DE PEDRALBES. Cisterna del centre del claustre.

ESGLÉSIA DEL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES. Tomba de la reina Elisenda de Montcada.

al públic. El 1975 es va construir un petit nou convent i el 1983 la comunitat s'hi instal·là. Cediren a la ciutat la majoria de les edificacions antigues que passaren a ser Museu-monestir de Pedralbes. Actualment forma part del Museu d'Història de la Ciutat.

El monestir originàriament era totalment emmurallat, avui només en resta: de la muralla, una petita part, dues torres de vigilància i dues portes d'accés.

L'església és d'una sola nau amb set trams coberts amb volta de creueria i capçada per un absis heptagonal. En els tres primers trams a ambdós costats, entre els contraforts, hi ha tres capelles amb sarcòfags de la noblesa i al mig de la nau un cor de pedra i cadirat de fusta pels frares. Els tres darrers trams corresponen a l'àmbit de la clausura. En el cinquè tram hi ha un cor elevat i un de baix destinats a les monges i també un orgue que s'instal·là el 1894. A les claus de volta s'hi representen els set goigs de la Mare de Déu. Al presbiteri hi ha un arcosoli amb la tomba de la reina Elisenda, que es bifrontal. Pel costat de l'església se la representa vestida ricament de reina, en canvi per la banda del claustre va vestida de penitent. Al costat de la porta principal s'hi adossà, l'any 1332, un campanar vuitavat de cinc trams separats per impostes. Al darrer, disposa, a cada cara, d'una finestra allargassada i està coronada, sense cap cornisa, per una aresta viva.

El claustre es molt gran, de 40 x 40 m, i té tres pisos tots ells coberts amb embigat de fusta. Els dos primers són gòtics, del segle XIV, estan formats

per arcs ogivals sostinguts per estilitzades columnes tetralobulades amb els capitells, tots iguals, decorats amb l'escut de la reina Elisenda i motius vegetals. El tercer pis es posterior, del segle XV, l'embigat està sostingut per senzilles columnes prismàtiques.

Les monges feien vida contemplativa i algunes es varen fer construir, al voltant del claustre, petites estances per al seu retir durant el dia - *cel·les de dia*-. La decoració depenia de les possibilitats econòmiques de la monja i amb el pas del temps varen sofrir reformes. La decoració de les actuals és d'entre els segles XVII-XIX. L'excepció és la capella de Sant Miquel, feta construir per l'abadessa Francesca ça Portella -neboda de la reina - el 1343, perquè fos la seva cel·la privada. Encarregà la decoració de tots els murs amb pintures murals a Ferrer Bassa, que els pintà amb un estil influenciat pels artistes toscans del moment. Representen la passió de Crist, els goigs de la Mare de Déu i diversos sants. Al costat de la capella, dintre de l'estança del sepulcre de la reina Elisenda, hi ha el sarcòfag d'alabastre de l'abadessa esmentada, amb una magnífica figura jacent.

De la resta d'estances cal destacar, la sala de l'abadia i la capitular. La primera té una gran pintura mural, del segle XIV, d'autor anònim. La segona fou construïda el 1416 i s'il·lumina per dos finestrals bessons i un òcul amb vitralls del 1420. Al monestir actualment només hi ha dues sales d'exposició, una a l'antic dormitori que hi ha "*els Tresors del Monestir*" i l'altra en l'antiga infermeria "*Petras Albas*".

SANTA MARIA DE PEDRALBES. Entrada a la Sala Capitular..

stir actualment només hi ha dues sales d'exposició, una a l'antic dormitori que hi ha "*els Tresors del Monestir*" i l'altra en l'antiga infermeria "*Petras Albas*".